

Анжеліка БАРЧУК

аспірант Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА СТИГМАТИЗАЦІЇ ЛГБТ+ ОСІБ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сьогодні Україна докладає значних зусиль у подоланні порушення прав людини. Одним із важливих напрямів такої діяльності є подолання дискримінації у всіх складових суспільного життя. Зазначені заходи реалізуються на правовому, організаційному, інформаційному та інших рівнях. З іншого боку, до захищених ознак, за якими забороняється дискримінація в Україні, належить сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність (далі – СОГІ). У зв'язку з цим становить інтерес висвітлення правових аспектів подолання дискримінації та стигматизації ЛГБТ+ осіб у молодіжному середовищі.

Нагадаємо, що відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 дискримінацією визначається ситуація, за якої особа та/або група осіб за їхніми ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, що були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [1]. Як впливає із законодавчих положень, СОГІ включено до категорії «інших ознак». Через відсутність законодавчої конкретизації СОГІ як захищеної ознаки захист законних прав і свобод осіб, які належать до ЛГБТ+ спільноти, може бути недосконалим.

Подібною до дискримінації є соціальна стигматизація особи. Під такою слід розуміти процес здійснення соціального тиску на індивіда чи групу, в ході якого йому (їй) нав'язується певна стигма, що в подальшому визначає поведінку стигматизованого і стає частиною його «Я» [2]. Стигматизація також визначається як упереджене, негативне ставлення до окремої людини чи групи людей, пов'язане з наявністю у неї/них якихось особливих властивостей чи ознак. Вона виявляється опосередковано через поширення в суспільстві негативного ставлення, що пізніше призводить до дискримінації як прямого порушення прав людини [3].

Крім цього, слід зважати на те, що молодіжне середовище є особливим,

так як воно уособлює перехід із дитячого соціального статусу у дорослий. Відповідно, характер дискримінації і стигматизації ЛГБТ+ осіб у такому середовищі може мати більш радикальні прояви. Зокрема, у підлітковому віці починається етап прийняття себе, і ЛГБТ+ особи відчують свою відмінність від інших та проживають постійний внутрішній конфлікт, на який часто накладається зовнішній конфлікт із соціумом [4].

Далі зупинимося більш детально на правових аспектах подолання дискримінації та стигматизації ЛГБТ+ осіб у молодіжному середовищі.

Першим і найголовнішим напрямом тут є наявність законодавчої основи для забезпечення рівності ЛГБТ+ осіб у правах і свободах із іншими категоріями громадян. Аналіз національного законодавства, а саме законів України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про освіту», «Про вищу освіту» та «Про основні засади молодіжної політики», дозволяє стверджувати про необхідність визначення СОГІ захищеною ознакою для забезпечення принципу недискримінації у молодіжному середовищі.

Другим напрямом нами визначено наявність юридичної відповідальності за «злочини ненависті». На жаль, лише ст. 161 Кримінального кодексу України безпосередньо стосується відповідальності за порушення рівноправності громадян залежно від їхньої расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та інших ознак. Натомість адміністративну відповідальність за подібні дії взагалі не передбачено [5].

Третім важливим напрямом є створення безпечного освітнього середовища безпосередньо у закладах освіти. Локальні нормативні акти (статути, положення, правила) мають гарантувати безпеку і захист ЛГБТ+ осіб. Це може передбачати заходи із запобігання булінгу, мобінгу та різних типів дискримінації.

Четвертим напрямом визначено нормативно-правове забезпечення права на одностатеві шлюби та цивільне партнерство. Європейський суд з прав людини визнав відсутність можливості в Україні укласти одностатевий шлюб порушенням двох статей Європейської конвенції з прав людини. Так, проаналізувавши матеріали справи, суд констатував відсутність необхідного визнання та захисту і постановив, що у цій справі Україна порушила статтю 14 (заборона дискримінації) Європейської конвенції з прав людини, а також статтю 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя). Зрештою Європейський суд з прав людини постановив, що Україна має виплатити обом позивачам по 5000 євро [6].

П'ятим напрямом нами визначено законодавче закріплення гендерної і статевої освіти молоді. Так зване статеve виховання як компонента освітньої програми дозволить підвищити розуміння та прийняття мультикультурності суспільства. МОН України інформує: «досвід багатьох країн свідчить, що курси з питань комплексної сексуальної освіти дають змогу сформувати у

підлітків відповідальне ставлення до збереження репродуктивного здоров'я, а це допомагає юнакам і дівчатам повністю реалізувати життєвий потенціал, уберегтися від помилок, мати в майбутньому здорове потомство» [7].

Шостим напрямом вважаємо нормативне врегулювання освітніх та інформаційних кампаній щодо прав представників і представниць ЛГБТ+ спільноти. Це може стосуватися інформаційно-просвітницьких заходів щодо зменшення стигматизації та підвищення громадянської обізнаності стосовно прав, свобод і законних інтересів ЛГБТ+ молоді.

Як підсумок слід зазначити, що перераховані нами правові аспекти подолання дискримінації та стигматизації ЛГБТ+ осіб у молодіжному середовищі не матимуть позитивного ефекту без належної їх реалізації. Це означає, що відповідні законодавчі новели повинні підкріплюватись актами на підзаконному рівні, мати реальні алгоритми реалізації, контролю і нагляду за їх виконанням і дотриманням. У боротьбі України за незалежність та європейський вектор розвитку важливо сформувані молодіжне середовище, де права та рівні можливості кожної особи будуть належною мірою забезпечені.

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>.

2. Чутора М. В. Стигматизація: сутність, види, причини виникнення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2011. Вип. 20. С. 177–180.

3. Стигматизація хворих на туберкульоз: наслідки для людини та шляхи вирішення проблеми. *Одеський обласний центр громадського здоров'я*. URL : <https://healthcenter.od.ua/2021/03/03/stygmacyzaczija-hvoryh-na-tuberkuloz-naslidky-dlya-lyudyny-ta-shlyahy-vyrishennya-problemy/>.

4. Іванченко І. ЛГБТ-підлітки та ВІЛ: як подолати стигму та де шукати допомогу. *Zmina*. URL : <https://zmina.info/articles/lgbt-pidlitky-ta-vil-yak-podolaty-stygm-ta-de-shukaty-dopomogu/>.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

6. Прищепа Я. ЄСПЛ визнав порушення Україною прав одностатевих пар. *Суспільне новини*. URL : <https://suspilne.media/494527-espl-viznav-porusenna-ukrainou-prav-odnostatevih-par/>.

7. Міністерство освіти розповіло про статеve виховання в українських школах. *Радіо Свобода*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sexualna-osvita-v-ukrayini/30993996.html>.